

raten av diverse spelteoretiska idéer, vilket tyvärr bidrar till att göra JHs argumentation något svåröverskådlig. En kort inledande sammanfattning av de viktigaste argumenten som gav besked om var de kan återfinnas kombinerat med ett index hade här varit till stor hjälp.

Vad gäller bokens värde som lärobok för statsvetare är jag något kluven. Kombinerad med lämplig handledning kan den utan tvivel vara av stort värde. Men frågan är om ett så rikt utbyte som möjligt inte kräver att studenterna först är bekanta med grundläggande beslutsteori och därmed bl a preferensbegreppets speciella användning inom detta område. Ur pedagogisk synvinkel hade det således varit önskvärt om de rationalistiska utgångspunkterna förklarats något mera ingående. En novis på området torde t ex ha en aning svårt att inse de problem som sammanhänger med spelteorins empiriska relevans med ledning av JHs framställning på sid 13–17. Kanske hade det också varit fruktbart att inkludera en mer detaljerad och systematisk framställning av de villkor som en aktör måste uppfylla för att de spelteoretiska modellerna ska kunna användas för att förklara hans beteende.

Dessa anmärkningar förtar dock inte intrycket av *Spelteorins nytta* som något som närmast kan liknas vid ett svenskt monumentalverk på området. Boken kan förmodligen bidra till att föra det svenska studiet av politik framåt på flera olika sätt

– inte minst genom att återföra ”spel-glada” statsvetare till den empiriska verklighet de är tänkta att utforska. *Christian Munthe*

Torsten Thurén, *Vetenskapsteori för nybörjare*, Runa förlag, 1991

Vid våra universitet och högskolor förekommer många småkurser med ett vetenskapsteoretiskt innehåll. Att hitta lämplig litteratur till sådana kurser är inte alltid lätt. Den ska vara kortfattad och enkel – men ändå med ett substantiellt innehåll – saklig och helst avfattad på svenska. Några utmärkta arbeten finns i genren. Jag tänker på böcker av Molander, Mårtensson och Nordenfelt. Med de passar inte i alla kurser. Marknaden är långtifrån mättad. Därför hälsade jag – och jag antar många med mig – med glädje nedkomsten av en bok med den lovande titeln *Vetenskapsteori för nybörjare*, författad av Torsten Thurén, högskolelektor vid institutet för journalistik och kommunikation vid Stockholms universitet.

Tyvärr är den nog inte den guldklimp vi väntade på. Att den uppfyller några av kraven ovan är uppenbart. Den är kortfattad (148 sidor) och den är skriven på svenska. Dispositionen är lyckad och de problem och begrepp som Thurén väljer att ta upp, är i min mening lämpliga och väl valda. Så långt är allt sålunda tämligen gott. Språket är genomgående livfullt och färgstarkt.

men också genomgående oprecist. Och här börjar problemen.

De oprecisa formuleringarna gör att man ibland dels har svårt att förstå vad författaren menar, dels måste fråga sig om författaren själv överallt har förstått det han talar om. Jag tror säkert att Thurén har ett genuint intresse för vetenskapsteoretiska problem och en ambition att popularisera och gestalta sitt material för nybörjare på området. Men de suddiga formuleringarna – vare sig de nu beror på slarv eller okunnighet i ämnet – gör boken mindre lämplig som kursbok och omöjlig för självstudier för den som inte redan är litet bekant med ämnet. Definitivt skulle Thurén vunnit på att slipa något på sina formuleringar och kanske ta litet råd av vetenskapsteoretiker och filosofer av facket innan han lämnade materialet för publicering.

Vilken sakkunskap på området som Thurén kan ha, kan jag inte bedöma. Men att Føllesdal-Walløe-Elsters *Argumentasjonsteori, språk og vitenskapsfilosofi* är en av hans huvudkällor framgår av texten. Han lånar också – helt juste – exempel från denna snart klassiska lärobok i ämnet. Att Føllesdal-Walløe-Elster i sin tur ofta hämtat dessa exempel från vetenskapsteoretiska originaltexter, t ex Hempel tycks dock inte vara bekant. Men detta är en bisak. På en punkt avviker dock Thurén helt från Føllesdals framställning och det gäller s k funktionsförklaringar i samhällsvetenskap. Følles-

dal redovisar här många problem och ifrågasätter användningen av funktionsförklaringar utanför biologin. Inte med ett ord kommenterar Thurén att det skulle finnas några svårigheter på denna punkt.

Nu till min huvudinvändning som gäller de frekventa oprecisa formuleringarna och de direkta felaktigheterna. Jag ger några smakprov på Thuréns text, så får läsaren själv döma. Den hypotetisk-deduktiva metoden får följande presentation innan ett exempel tar vid. "I den hypotetiskt-deduktiva metoden ställer man upp hypoteser, gissningar som premisser. Sedan gör man en deduktiv slutledning, och till slut undersöker man om premisserna stämmer med verkligheten" (sid 25). Hur hypoteserna ser ut, vilken slutledning det är fråga om, vad slutsatsen kan tänkas uttala sig om, osv och hur allt detta hänger samman med undersökningen av om premisserna överensstämmer med verkligheten, får man inga upplysningar om. Exemplet – Semmelweis – ger naturligtvis "kött på benen", men nog kunde väl författaren kostat på sig en begriplig formulering som visar resonemangets struktur. På samma sida i boken menar författaren förresten att man bör "vara litet misstänksam mot alltför logiska resonemang", hur nu dessa kan se ut.

Deduktionen ges följande beskrivning: "Deduktion innebär att man drar en logisk slutsats som

betraktas som giltig om den är logiskt sammanhängande. Däremot behöver den inte nödvändigt vara sann i den meningen att den överensstämmer med verkligheten" (sid 23). För att få sammanhang i denna formulering måste ordet "den" ibland åsyfta själva slutledningen – nämligen när det gäller giltigheten och vad som är logiskt sammanhängande. ("Logiskt sammanhängande" är för övrigt en formulering som är mindre väl vald här. Den för ju tankarna till koherens och motsägelsefrihet och det är ju inte det som avses.) Men när det talas om sanningen är det i stället slutsatsen i slutledningen som åsyftas. Ja, den som redan är bekant med begreppet deduktion kan nog leta sig fram till meningen. Men hur ska nybörjaren gå tillväga som vill lära sig något av Thuréns text?

Vad säger vi om följande sammanfattning av Pythagoras sats? "Det finns inte någon risk att man någonstans i universum hittar en rätvinklig triangel där summan av kvadraten på kateterna inte är lika med summan av kvadraten på hypotenusan" (sid 17). Alldeles oavsett vad som gäller universums och det krökta rummets geometri, har också den som bara intresserar sig för vanlig euklidisk geometri svårt att känna igen sig. Hur får man summan av "kvadraten på kateterna"? Och framför allt, vad är "summan" av kvadraten på hypotenusan?

Att Kuhns paradigmbegrepp är mångtydigt, behöver vi inte bry oss

om, menar Thurén aningslöst och anför också en egenartad motivering för detta. "Men egentligen spelar det nog inte så stor roll om begreppet är vagt i konturerna. Paradigmen är ju ändå bara tankekonstruktioner" (sid 73).

Thurén tar så upp förhållandet mellan "verklighets- och värdeomdömen". Man kunde tänka sig att man skiljer mellan dessa på grund av att de på något väsentligt sätt är olika. Här kunde vara rum för litet filosofisk argumentering och analys. Men icke! Det finns framför allt två skäl, säger Thurén. "För det första hamnar diskussioner ofta i dödläge om man utgår från värderingar" (sid 37). Ett annat "gott skäl för att skilja mellan verklighetsomdömen och värdeomdömen är att man då inte så lätt faller i farstun för experter" (sid 38). Detta är skälen. Ja, man häpnar.

Men vad är då en värdering? Studenten får sig följande formuleringar till livs: "Egoismen är en värdering, lika väl som människokärleken, grymheten lika väl som medlidandet. Dessa värderingar ligger utanför vetenskapen, de handlar om känslor och motivation, inte om fakta, förklaringar och tolkningar" (sid 41). Att få någon reda i detta är inte lätt. Exempelen på värderingar förefaller vara helt bakvända. Egoism, grymhet, människokärlek kanske kan vara uttryck för vissa värderingar eller förutsätta vissa värderingar eller motsvarande. Men att de skulle vara värderingar är

åtminstone för en filosof något magstarkt. Jag kan förvisso hålla med om att värderingar inte handlar om fakta, förklaringar och tolkningar. Men handlar de om känslor? Handlar de för övrigt om någonting alls? Menar Thurén att värderingen påstår något om känslor eller ...? Och på vad sätt "ligger" värderingarna utanför vetenskapen?

Avsnitten om förklaringar hör till de jobbigaste. Vad sägs om följande slutkläm på en diskussion om voodoopsykologi och psykoanalys? "Kanske varken voodoons gudar eller libidons energi existerar utanför respektive samhällsammanhang. Men i dessa sammanhang existerar de. Haitiska landsbygdsbor är verkligen besatta av demoner, och New York-intellektuella är verkligen neurotiska" (sid 88). Det går kanske att få fram vad Thurén menar. Men inte är det väl det som står i texten?

Thurén skiljer sedan friskt mellan "tillräckliga" och "nödvändiga orsaker" (sid 111). Är det tillräckliga och nödvändiga betingelser som avses? När han ska förklara skillnaden mellan en orsaksförklaring och en intentionalförklaring låter det så här: "... den ger svar på frågan Varför? Varför reser jag på semester? Jo dels för att jag är trött (orsaksförklaring) dels därför att jag vill resa utomlands för att se mig omkring (ändamålsförklaring)" (sid 106). Så långt är ju allt gott och väl. Men när Thurén nu ska förtydliga sin

tankegång trasslar han till det. "Min trötthet förklaras kausalt och min vilja att se mig om intentionellt." Men hur ska den läsande nu förstå detta? Är det min trötthet som ska förklaras? Det kan säkert göras kausalt. Men var det inte här så att det var tröttheten som skulle förklara – orsaksförklara – varför jag reser? På samma sätt med viljan. Det är i och för sig riktigt att det som används i en förklaring ofta självt måste förklaras. Men här får vi ta ett led i taget och hålla isär vad det är vi förklarar och genom vad vi förklarar det. Det är viktigt. Lärobokstexten måste vara tydlig.

Ja, jag slutar min exempelsamling här. Den är inte uttömmande, men jag tror att den är tillräcklig. Det smärtar mig på sätt och vis att jag måste gå fram med storsläggan. Det kan synas orättvist med tanke på den blygsamma ambition som Thurén redovisar i förordet. "Det är fråga om en grov skiss över en komplicerad och svår terräng." Visst är terrängen svår. Men vi kan inte bortse från att syftet också måste vara att boken ska kunna användas som lärobok, kanske vid akademiska kurser, och som en introduktion till ämnet för den som vill läsa på egen hand. De blygsamma formuleringarna i inledningen får därför inte avhålla oss från plikten att kritiskt granska. Vi längtar ju, som sagt, efter en liten enkel och kortfattad bok i ämnet. Tyvärr vad det inte denna.

Bo Petersson